

Г. П. Трезубенко,
старший викладач кафедри державного управління і права,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
О. І. Єфіменко,
студентка третього курсу санітарно-технічного факультету,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ВПЛИВ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНИХ УСТАНОВОК НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ

Н. Tregubenko,
senior lecturer of Chair of Public administration and law, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
О. Efimenko,
third-year student of sanitary faculty, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

THE INFLUENCE OF HEAT-AND-POWER ENGINEERING INSTALLATIONS ON REALIZATION OF LEGAL PROTECTION OF ATMOSPHERIC AIR IN UKRAINE

У роботі розглядаються питання щодо реалізації правової охорони атмосферного повітря в Україні та впливу на нього теплоенергетичних установок. У процесі дослідження розроблено програму вдосконалення атмосфероохоронного законодавства в теплоенергетичній галузі промисловості.

In our work we study questions as for the realization of legal protection of atmospheric air in Ukraine and the influence of heat-and-power engineering installations on it. In the process of investigation we developed the program of the improvement of atmosphere protective laws in heat-and-power engineering branch of industry.

Ключові слова: атмосфероохоронне законодавство, правова охорона, теплоенергетична галузь промисловості, атмосферне повітря, фактори забруднення.

Key words: air protection legislation, legal protection, heat-and-power engineering, atmosphere air, pollutant factors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Атмосферне повітря є необхідною фізичною і біологічною умовою існування людини та джерелом життя на Землі. Від його якості залежить здоров'я людини. Атмосферне повітря також має важливе економічне значення. Воно використовується як сировина для хімічної промисловості, енергетичний ресурс, середовище зв'язку і руху літальних апаратів, для скидання відходів виробництва тощо.

Науково-технічний прогрес розширив масштаби використання ресурсів та властивостей атмосферного повітря. Водночас значно зріс і негативний антропогенний вплив на атмосферне повітря. Масштаби його забруднення відходами виробництва набули загрозливого характеру для здоров'я людини, озонового шару, погоди та клімату нашої планети.

Саме тому вкрай важливим завданням є системне та постійне вжиття заходів, пов'язаних зі збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням та зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів. Сьогодні основними забруднювачами атмосферного повітря є різні галузі промисловості, в тому числі теплоенергетика.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основи теплоенергетики як науки були закладені М.В. Ломоносовим у середині XVIII століття. Створена ним кінетична теорія теплоти і чітко сформульовані закони збереження маси і енергії стали науковими передумовами для вирішення проблеми перетворення теплоти в механічну роботу [7, с. 121].

У 60 роках XVIII століття (1763 р.) російський теплотехнік І.І. Ползунов втілював у побудованій їм паровій машині ідею універсального теплового двигуна. Ним вперше була побудована двоциліндрова парова машина, вперше застосований автомат живлення і побудований для здобуття пари казан власної конструкції.

У кінці XIX століття (1831—1895) І.А. Вишеградський розвинув теорію регулювання роботи парового двигуна, запропонував формулу розрахунку швидкості зміни тиску при розтопленні двигуна і створив основи загальної теорії регулювання парових двигунів.

На початку XX століття (1907 р.) вчений Н.П. Петров на основі теорії теплопровідності і теплопередачі проаналізував умови теплопередачі в двигунах, дав рекомендації по

конструюванню двигунів і вперше виклав основи теорії циркуляції в парових двигунах.

На початку XX століття М.В. Кирпичев своїми роботами вніс значний вклад до області теорії теплового моделювання і теплового розрахунку двигуна.

У той же час над проблемою забруднення атмосферного повітря працювали вчені Б. Брейтшнайдер і І. Курфюрс, які в своїй праці "Охорона повітряного басейну від забруднення" детально описали деякі аспекти забруднення атмосфери [4].

На сучасному етапі вагомий внесок у розвиток вітчизняної теплоенергетики робить український вчений, доктор технічних наук, професор Колієнко А.Г. [6].

Технологічні фактори впливу на екологічну безпеку теплоенергетичних установок досліджували Мислюк Є.В., Мислюк О.О., Столяренко Г.С. [9].

Питання щодо правової охорони атмосферного повітря в Україні розглядав український вчений Шемшученко Ю.С. [8].

Сьогодні на жаль, ніхто з вітчизняних вчених не досліджував вказані проблеми комплексно. Тому в цій статті ми хочемо показати їх взаємозв'язок і запропонувати програму вдосконалення атмосфероохоронного законодавства в теплоенергетичній галузі промисловості.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є розробка програми вдосконалення атмосфероохоронного законодавства в теплоенергетичній галузі промисловості з дослідженням питання впливу теплоенергетичних установок на реалізацію правової охорони атмосферного повітря України.

Вихідною базою для виконання даної наукової статті є система атмосфероохоронного законодавства, зокрема Закони України "Про охорону атмосферного повітря" та "Про охорону навколишнього природного середовища" [2], а також інші акти національного законодавства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Галузь теплотехніки здійснює перетворення теплоти в інші види енергії, головним чином у механічну й електричну. Для генерування механічної енергії за рахунок теплоти використовують теплові установки. Отримана в цих установках механічна енергія використовується для приведення в дію робочих машин чи електромеханічних генераторів, за допомогою яких виробляється електроенергія.

Видами теплоенергетичних установок є: котельні установки, компресори, вентилятори, холодильні машини, теплові насоси, двигуни внутрішнього згорання, паротурбінні та газотурбінні установки, теплові і атомні електростанції [5, с. 203].

Атмосфероохоронне законодавство передбачає розгалужену систему правових засобів, спрямованих на забезпечення охорони атмосферного повітря від забруднення запобігання шкідливому впливу фізичних та біологічних факторів на нього тощо.

З метою забезпечення охорони стану і складу атмосферного повітря Законом України "Про охорону атмосферного повітря" встановлена дозвільна система регулювання викидів в атмосферу, що породжує відповідні правові наслідки [1, ст. 11]. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися після отримання дозволу, який видається територіальним органом Мінприроди України за погодженням з територіальним органом МОЗ України.

Важливого значення набуває такий напрям охорони атмосферного повітря, як захист його від забруднення виробничими, побутовими та іншими відходами. Зокрема, складування, розміщення, зберігання або транспортування промислових та побутових відходів, які є джерелами забруд-

нення атмосферного повітря забруднюючими речовинами та речовинами з неприємним запахом або іншого шкідливого впливу, допускається лише за наявності спеціального дозволу на визначених місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування територіях, з додержанням нормативів екологічної безпеки і подальшої утилізації або видалення [3].

При цьому не допускається спалювання зазначених відходів на території підприємств, установ, організацій і населених пунктів, за винятком випадків, коли це здійснюється з використанням спеціальних установок при додержанні вимог, встановлених законодавством про охорону атмосферного повітря. Водночас атмосфероохоронне законодавство зобов'язує власників або уповноважених ними органи управління підприємств, установ, організацій та громадян — суб'єктів підприємницької діяльності — забезпечувати переробку, утилізацію та своєчасне вивезення відходів, які забруднюють атмосферне повітря, на підприємства, що використовують їх як сировину, або на спеціально відведені місця чи об'єкти [3].

До правових заходів охорони атмосферного повітря належить регулювання шкідливого фізичного впливу на атмосферу, зокрема, відвернення і зниження шуму. Відвернення, зниження і досягнення безпечних рівнів виробничих та інших шумів мають забезпечуватися:

- створенням і впровадженням малошумних машин і механізмів;

- удосконаленням конструкцій транспортних та інших пересувних засобів і установок та умов їх експлуатації, а також утриманням у належному стані залізничних і трамвайних колій, автомобільних шляхів, вуличного покриття;

- розміщенням підприємств, транспортних магістралей, аеродромів та інших об'єктів з джерелами шуму під час планування і забудови населених пунктів відповідно до встановлених законодавством санітарно-гігієнічних вимог, будівельних норм та карт шуму;

- виробництвом будівельних матеріалів, конструкцій, технічних засобів спорудження житла, об'єктів соціального призначення та будівництвом споруд з необхідними акустичними властивостями;

- організаційними заходами для відвернення і зниження виробничих, комунальних побутових і транспортних шумів, включаючи запровадження раціональних схем і режимів руху транспорту та інших пересувних засобів і установок у межах населених пунктів [1, ст. 21].

З метою забезпечення охорони атмосферного повітря атмосфероохоронне законодавство значну роль відводить організаційно-економічним заходам, що передбачають:

- 1) збір за забруднення навколишнього природного середовища;

- 2) відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону атмосферного повітря;

- 3) надання підприємствам, установам, організаціям та громадянам — суб'єктам підприємницької діяльності — податкових, кредитних та інших пільг у разі впровадження ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій застосування заходів щодо регулювання діяльності, що впливає на клімат, здійснення інших природоохоронних заходів з метою зменшення викидів забруднюючих речовин та рівнів впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря;

- 4) участь держави у фінансуванні екологічних заходів і будівництві об'єктів екологічного призначення.

Отже, правова охорона атмосферного повітря в Україні полягає у системі закріплених законом заходів, які передбачають: по-перше, збереження, поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря; по-друге, запобігання і зниження рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних чинників.

ВИСНОВКИ

Одним із пріоритетних напрямків зовнішньої та внутрішньої політики держави є забезпечення екологічної безпеки України. З метою її реалізації Україна є активним учасником міжнародно-правових відносин та співробітництва, вона приймає на себе цілу низку міжнародно-правових зобов'язань у сфері забезпечення екологічної безпеки, зокрема вдосконалення законодавства України про екологічну безпеку в контексті міжнародно-правових зобов'язань.

Дослідивши ситуацію, яка склалась у теплоенергетичній галузі промисловості України з охороною атмосферного повітря, було зроблено деякі висновки, а також розроблено програму вдосконалення атмосфероохоронного законодавства в теплоенергетичній галузі промисловості, складовими якої є:

1. Здійснення експертизи (у тому числі, незалежної) чинних нормативно-правових актів та їх проектів на відповідність існуючим міжнародним зобов'язанням України у сфері теплоенергетики та охорони атмосферного повітря, які передбачені Договором до Енергетичної Хартії, Кіотським протоколом, низкою двосторонніх міжнародних угод, а також вимогами енергетичного права ЄС.

2. Проведення енергетичних та екологічних аудитів і технічних обстежень об'єктів комунальної теплоенергетики.

3. Проведення з урахуванням світового досвіду системного аналізу технічних і організаційних рішень щодо модернізації комунальної теплоенергетики.

4. Розроблення нормативно-правових актів щодо приватизації та передачі в концесію об'єктів комунальної теплоенергетики.

5. Прийняття Закону України "Про внесення змін та доповнень до Закону України "Про комбіноване виробництво теплової електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу" та інших нормативно-правових актів щодо стимулювання розвитку когенераційних технологій в Україні.

6. Удосконалення порядку встановлення тарифів на виробництво, транспортування і постачання теплової енергії та послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води.

7. Удосконалення механізму фінансування заходів з модернізації комунальної теплоенергетики та розроблення необхідної нормативно-правової бази.

8. Створення сприятливих умов для залучення інвестицій в галузь комунальної теплоенергетики.

9. Забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців галузі комунальної теплоенергетики.

10. Оптимізація системи тепlopостачання населених пунктів шляхом закриття або модернізації нерентабельних об'єктів комунальної теплоенергетики, впровадження когенераційних установок, будівництва у разі потреби нових котельень з використанням новітніх ресурсозберігаючих технологій, приведення до норм атмосфероохоронного законодавства.

11. Проведення енергетичної паспортизації житлових, офісних та громадських будівель.

12. Удосконалення механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Національної академії наук, підприємств, установ та організацій.

Завдання та заходи для впровадження цієї програми.

1. Приведення законодавчого механізму охорони й використання атмосферного повітря теплоенергетичними установками в Україні до міжнародних норм у сфері теплоенергетики: здійснення експертизи чинних нормативно-правових актів та їх проектів; послідовна реалізація механізму адаптації енергетичного законодавства України до право-

вої системи Європейського Союзу; приведення у відповідність з правовою системою ЄС низки законодавчих та нормативно-правових актів.

2. Визначення основних напрямів розвитку галузі комунальної теплоенергетики: формування бази даних підприємств комунальної теплоенергетики, зокрема електронної, та проведення аналізу їх технічного стану; проведення енергетичної паспортизації житлових, офісних та громадських будівель.

3. Створення умов для вдосконалення системи тепlopостачання, впровадження новітніх ресурсозберігаючих технологій, підвищення професійного рівня фахівців галузі комунальної теплоенергетики: проведення наукових досліджень щодо ефективного і надійного функціонування комунальної теплоенергетики удосконалення нормативного забезпечення проведення перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців галузі комунальної теплоенергетики; нормативне забезпечення міжнародного співробітництва у галузі комунальної теплоенергетики.

Виконання цих пропозицій сприятиме:

- гармонізації українського атмосфероохоронного законодавства із міжнародними нормами у сфері теплоенергетики;

- створення сприятливих умов для функціонування підприємств комунальної теплоенергетики;

- забезпечення ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів;

- зменшення техногенного впливу систем тепlopостачання на навколишнє природне середовище, зокрема на атмосферне повітря, і підвищення рівня екологічної безпеки.

У даному напрямку необхідно продовжувати подальші наукові пошуки, оскільки необхідно системно і постійно вживати заходи щодо охорони атмосферного повітря на державному рівні.

Використання атмосферного повітря в Україні необхідно здійснювати на основі сучасного вітчизняного екологічного законодавства, міжнародного і європейського екологічного права, доктрини організації раціонального природокористування і забезпечення екологічної безпеки.

Література:

1. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707- XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 50. — Ст. 678.

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264- XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.

3. Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1995 р. № 45/95 // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 8. — Ст. 54.

4. Бретшнайдер Б., Курфюрст И. Охрана воздушного бассейна от загрязнений. — Ленинград "Химия", 1989.

5. Драганов Б.Х., Долінський А.А., Міщенко А.В., Письменний Є.М. Теплотехніка: Підручник. — Київ: "ІНКОС", 2005. — 504 с.

6. Колієнко А.Г. Термодинаміка: Навчальний посібник. — Львів: ЕКОінформ, 2006. — 130 с.

7. Тимофеева С.С. Основы современного естествознания и экологии: учеб. для вузов / С.С. Тимофеева, С.А. Медведева. — Ростов-на-Дону: "Феникс", 2004. — 382 с.

8. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. — К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005. — 848 с.

9. Мислюк Є.В., Мислюк О.О., Столяренко Г.С. Вплив технологічних факторів на екологічну безпеку теплоенергетичних установок // Вісник ЧДТУ. — 2009. — № 3. — С. 101—106.

Стаття надійшла до редакції 09.07.2013 р.